

Statusrapport i projektet Grundvandsbeskyttelse – den rigtige løsning for landmanden

Denne rapport indeholder en status på, hvor langt hver arbejdsopgave er kommet i projektets første år, som præsenteres for følgegruppen. Rapporten giver en indflyvning i projektets formål og mål og beskriver baggrunden for, at projektet blev søgt.

Under hver arbejdsopgave vil der være en beskrivelse af de planlagte aktiviteter, status på aktiviteterne og det videre planlagte arbejde.

Indledning til projektet

Projektets baggrund – udfordringer og udækkede behov

Mere end 400.000 ha landbrugsjord fordelt i hele Danmark er beliggende inden for boringsnære beskyttelsesområder eller indsatsområder. På disse arealer er det politisk aftalt, at der skal gøres en ekstra indsats for at beskytte grundvandet og sikre rent drikkevand i fremtiden. Derfor skal flere tusinde landmænd de kommende år til at forhandle og indgå frivillige aftaler med kommunen eller vandforsyningen i forbindelse med, at deres landbrugsjorder pålægges dyrkningsrestriktioner. Landmænd og landbrugsrådgivere, som har været involveret i arbejdet med grundvandsbeskyttelse fortæller, at der er en række udfordringer og udækkede behov, som er nødvendige at få løst for at få succes med grundvandsbeskyttelsen. Disse inkluderer:

Grundvandsbeskyttelse skal være fagligt funderet: Kortlægningen af BNBO og indsatsområder er ikke sket på et harmoniseret og ensartet fagligt grundlag i landets kommuner, og nogle steder er uforholdsmæssigt store landbrugsarealer blevet udpeget som f.eks. et BNBO. Dette skaber uenighed om afgrænsningen og beskyttelsesbehovet, og hindrer en gensidig succesfuld gennemførelse af grundvandsbeskyttelsen. Derfor er der behov for at finde og undersøge metoder, som kan understøtte landmandens behov for faglig sparring og støtte, når han/hun skal forhandle med mere ressourcestærke myndigheder.

Win-win løsninger: Dyrkningsrestriktionerne betyder, at landmændene skal tage stilling til, hvordan arealerne, som er meget varierende i størrelse og form, samt kan være placeret skidt i forhold til den optimale dyrkningspraksis, skal bruges. Her har landmændene behov for et overblik over mulige virkemidler og win-win løsninger, der kan bidrage til en alternativ produktion/indtjeningsmulighed eller ekstensivering af driften afhængig af den enkelte landmands ønsker og muligheder. Herunder om det kan betale sig for lodsejere af arealer i et givent beskyttelsesområde at samles og finde en fælles løsning.

Værktøjer der understøtter landmændene og landbrugsrådgiverne: Landmænd i indsatsområder beretter, at det har taget 3 – 5 år, fra processen med grundvandsbeskyttelse startede til en aftale var indgået. I den periode var usikkerheden omkring deres liv, job, ejendom, økonomi og næste generation stor og medførte et hårdt psykisk pres. Der er derfor behov for, at landmændene og landbrugsrådgiverne får en række faglige værktøjer, der kan hjælpe dem nemmere gennem svære elementer i processen. Værktøjerne skal bl.a. understøtte processen i forhold til at finde den rigtige løsning samt sikre landmændene fuld erstatning i henhold til den politiske aftale.

Projekets formål

Formålet med projektet er at sikre behovet for grundvandsbeskyttelse er fagligt funderet, samt at landmændene får en god proces og vælger en acceptabel og langsigtet løsning, når hele/dele af jorden pålægges dyrkningsrestriktioner i forbindelse med grundvandsbeskyttelse.

Projekets mål

Målet er faglige værktøjer, som sikrer, at løsninger, erstatningsfastsættelse m.m er tilpasset den enkelte landmands bedrift, samtidig med at grundvandet indenfor BNBO og indsatsområder beskyttes.

AP 2 Virkemidler og win-win løsninger

For at understøtte landmændene og landbrugsrådgivernes behov for at have overblik over mulige virkemidler og win-win løsninger, vil der i AP2 blive udarbejdet et virkemiddelkatalog, som beskriver mulige virkemidler (bl.a. græsprotein, omlægning til økologi, natur, m.m.), som landmanden kan bruge afhængig af produktionsform, størrelsen af arealet der rammes af dyrkningsrestriktioner, individuelle ønsker og behov m.m. Virkemiddelkataloget vil beskrive fordele og ulemper ved de enkelte virkemidler, samt muligheder for, at nabolandmænd samarbejder om at finde en fælles løsning til gavn for alle.

Der blive udviklet et beslutningsstøttetræ(framework), som kan guide landmænd hen mod virkemidler, som er egnet ift. den produktion han kører og dermed understøtte landmanden i sine beslutninger, om hvordan han bedst muligt omstiller sig ift. at balancere produktion med grundvandsbeskyttelse. Både virkemiddelkataloget og beslutningsstøttetræet vil blive testet til følgegruppen og workshop for at få feedback i forhold til forbedringer.

De planlagte aktiviteter i 2021 er:

- Identificer virkemidler (herunder fælles løsninger mellem naboer), der kan bidrage til en alternativ produktion/indtjeningsmulighed eller ekstensivering af driften afhængig af landmandens ønsker.
- Udarbejde første udkast af et virkemiddelkatalog der beskriver udvalgte virkemidler, fordele og ulemper. Herunder økonomiske og juridiske bindinger.
- Udvikle første version af et beslutningsstøttetræ.

Forventede leverancer i 2021:

- Liste med virkemidler.
- Virkemiddelkatalog (første udkast).
- Første version af et beslutningsstøttetræ.

Status på arbejdet:

- Liste med virkemidler er udviklet – præsenteres til mødet
- Virkemiddelkatalog – form og indhold er aftalt og er ved at blive udarbejdet – foreløbige resultater præsenteres og ide til design
- Beslutningsstøttetræ – form og indhold er ved at blive pudset af. Det bliver et træ der støtter processen for landmanden. Præsenteres til mødet.

Forventet arbejde fremadrettet:

- Færdiggør virkemiddelkataloget
- Færdiggør beslutningsstøttræet
- Notat om resultater og erfaringer ved test af virkemiddelkatalog og beslutningsstøttræ

På følgegruppemødet vil projektgruppen gerne bede om følgegruppens indspil til:

1. Ideer til løsninger som gavner flere lodsejere samtidigt.
2. Syn på hvordan processen nemmest kan forløbe til gavn for alle parter.

AP 3 Principper for erstatningsfastsættelse

For at opnå succes med grundvandsbeskyttelsen er et vigtigt element, at der er en transparent og fair proces i forhold til erstatningsfastsættelsen. På nuværende tidspunkt findes der ikke en operationel metode, som kan inddrage de bedriftsspecifikke og langsigtede forhold. Projektet skal således udvikle principper for erstatningsopgørelsen og gøre dem operationelle, så landmændene jævnfør den politiske aftale får fuld erstatning for de dyrkningsrestriktioner, som de pålægges. Det indebærer, at der sættes tal på de elementer, der skal indgå i den individuelle erstatning, og variable af elementerne beskrives, hvis de har betydning for erstatningsfastsættelsen. De langsigtede konsekvenser for dyrkningen er som regel større end de kortsigtede. Derfor skal det tidsmæssige aspekt af restriktionerne også indregnes i modellen. Herudover vil der blive undersøgt alternativer til erstatning, som f.eks. at jorderne opkøbes. Samtidig vil der blive foretaget en afklaring af de juridiske rammer for erstatningsfastsættelsen.

De planlagte aktiviteter i 2021 er:

- Gennemgå praksis for erstatningsfastsættelse hos forskellige kommuner.
- Udvikle første udkast af principper for erstatningsfastsættelse. Herunder både økonomiske og juridiske.

Forventede leverancer i 2021:

- Notat med økonomiske og juridiske principper for erstatningsfastsættelse.
- 1 – 2 artikler med principperne.

Status på arbejdet:

- Der er foretaget interviews med kommuner
- Der er udsendt skriftlige spørgsmål til kommuner
- Der er udarbejdet udkast til notat omkring økonomi
- Der er udarbejdet færdigt notat omkring juridiske principper

Forventet arbejde fremadrettet:

- Færdiggørelse af påbegyndt arbejde, herunder notat og faglig artikel.

På følgegruppemødet vil projektgruppen gerne bede om følgegruppens indspil til de præsenterede principper.

AP4: Metoder til vurdering af behovet for grundvandsbeskyttelse

I AP4 undersøges forskellige målemetoders potentiale for at blive anvendt til at fastlægge behovet for grundvandsbeskyttelsen, samt sikre at afgrænsningen af et udpeget grundvandsbeskyttelsesområde er fagligt begrundet og størrelsen af området, der kræver en ekstra beskyttelsesindsats. Målemetoderne skal kunne anvendes i BNBO og indsatsområder, hvor der er usikkerhed omkring myndighedernes anvendelse af det eksisterende datagrundlag og modelberegninger til at kvantificere og fastlægge området, der er nødvendigt at beskytte for at sikre godt grundvand. Resultatet skal bidrage til en åben og ligeværdig forhandlingssituation mellem myndighed og lodsejer.

De planlagte aktiviteter i 2021 er:

- Udvælge ca. 3 case-områder fra AP1 med forskellig geologi.
- Inddrage lodsejere.
- Udføre geofysisk kortlægning af case-områderne for at få detaljeret viden om beliggenheden af sand, ler m.v. under markerne.

Undersøge den geofysiske metodes potentiale ift. at bestemme beskyttelsesbehovet. Herunder sammenlignes det udlagte BNBO/indsatsområde med den detaljeret geologi for at se, om der er overensstemmelse eller ej. Afhængig af casen og geologiens kompleksitet kan der blive behov for hydrogeologisk modellering ifm. afklaringen af potentialet. Dette skyldes, at geofysikken ikke inddrager viden om grundvandsstrømningerne, som ved komplekse geologier er vigtige at inddrage i vurderingen.

Forventede leverancer i 2021:

Notat med den geofysiske kortlægning af case-områderne samt sammenligning af afgrænsningen for BNBO eller indsatsområdet.

Artikel med geofysikkens potentiale i forhold til at understøtte vurderingen af, om afgrænsningen af et BNBO eller indsatsområde samt deres beskyttelsesbehov er fagligt funderet.

Status på arbejdet:

- Der er udvalgt tre BNBO-områder omkring Viborg, Randers og Bjerringbro. Et område med kalk, et med morænesand og ler og et område med meget variende geologi.
I hvert område er der kørt geofysik (tTEM) og profilerne er ved at blive tolket. Muligt både at se geofysikken i 2D og 3D og sammenholde med boreprofiler.
- Tolkningen af geologien er i gang og sammenholdes med litteraturen omkring udvaskning af pesticider.
- Artikelskrivningen er i gang

Forventet arbejde fremadrettet:

- Sammenholde med hydrologiske modeller til næste år – forsøge selv at lave partikelbanesimulering og tragt-beregninger.
- Undersøge det tilgængelige data såsom jordprofiler og hvad det kan bruges til at forstå beskyttelsesbehovet omkring BNBO – hjælpe landmanden med at få adgang til disse informationer.

På følgegruppemødet vil projektgruppen gerne bede om følgegruppens indspil til:

- Hvilke metoder der ellers kan bruges til at vurdere beskyttelsesbehovet?
- Er der noget viden omkring BNBO afgrænsningen/indsatsområder, som landmændene gerne vil have formidlet på en enkel måde?
- Ser i nogle huller/uudforskede områder omkring BNBO afgrænsningen?